

تعاون و کشاورزی، سال پنجم، شماره ۱۸، تابستان ۱۳۹۵

بررسی فعالیت تعاونی‌های تولید کشاورزی شهرستان خرامه و مشارکت اعضا در آنها

بنت الهدی ایزدی^{۱*}، کورش رضایی مقدم^۲، سمیرا بهروزه^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۹/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۲/۱۲

چکیده

این تحقیق با هدف بررسی فعالیت تعاونی‌های تولید شهرستان خرامه در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی و مشارکت اعضا در فعالیت‌های تعاونی به روش پیمایشی انجام گرفت. داده‌های موردنیاز از طریق پرسش‌نامه محقق‌ساخته جمع‌آوری شد. روایی صوری ابزار سنجش توسط جمعی از استادان گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه شیراز تأیید شد. همچنین از آزمون آلفای کرونباخ به منظور بررسی پایایی پرسش‌نامه استفاده گردید که مقادیر آن بین ۰/۷۷ تا ۰/۸۴ به دست آمد. جامعه آماری تحقیق را گندم‌کاران عضو تعاونی‌های تولید شهرستان خرامه تشکیل دادند. در این راستا، تعداد ۱۱۰ نفر با بهره‌گیری از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. آزمون فرضیات تحقیق با استفاده از نرم‌افزار SPSS۱۶ انجام گرفت. شناسایی مشکلات تعاونی و موانع مشارکت اعضا نیز با استفاده از سؤالات باز صورت گرفت. نتایج پژوهش نشان داد اعضا در مجموع، فعالیت‌های تعاونی را ضعیف ارزیابی کردند در حالی که تفاوت معنی‌داری بین میانگین فعالیت‌های تعاونی با توجه به سطوح مشارکت اعضا وجود داشت. اما وضعیت اقتصادی و عملکرد زیست‌محیطی اعضا نسبت به زمان قبل از عضویت در تعاونی بهبود یافته بود. همچنین مشکلات اقتصادی، فرهنگی-اجتماعی، آموزشی و مدیریتی چهار دسته از موانع مشارکت اعضا در تعاونی‌های تولید بودند.

واژه‌های کلیدی: تعاونی تولید کشاورزی، مشارکت، موانع، شهرستان خرامه

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه شیراز

E-mail: lzadi.hoda@yahoo.com

* نویسنده مسئول

۲. دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه شیراز

۳. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه شیراز

مقدمه

توسعه پایدار برای کشورهای در حال توسعه هدفی نهایی و ایده‌آل است. از این‌رو، همه این کشورها تمایل دارند بر ظرفیت و توان مادی، معنوی و انسانی خود بیفزایند تا بدین‌وسیله موجبات رشد و توسعه پایدار ملی را فراهم آورند؛ چرا که توسعه پایدار فرایندی است که نه تنها رشد اقتصادی را به همراه دارد، بلکه سبب تجدید حیات محیط زیست به‌جای تخریب آن می‌گردد و به‌جای حاشیه قرار دادن مردم، به آنان قدرت و اختیار می‌بخشد، اولویت را به فقرا می‌دهد، حق انتخاب را برای آنان فراهم می‌سازد و امکان مشارکت در تصمیمات مؤثر بر زندگی آنان را تقویت می‌کند (طاهر خوانی و حیدری ساربان، ۱۳۸۳). در این راستا، تعاونی‌های تولید کشاورزی رهیافتی مناسب برای دستیابی به توسعه اقتصادی و اجتماعی و نیز تحقق عدالت اجتماعی به شمار می‌روند (نصیری، ۱۳۸۹). به‌علاوه، تعاونی‌ها می‌توانند در استفاده مناسب از زمین، حفاظت از جنگل‌ها، کویرزدایی، بیوتکنولوژی پایدار، حفاظت و مدیریت منابع آب و در نتیجه توسعه پایدار مؤثر باشند (صفری شالی، ۱۳۸۰)؛ بنابراین، توسعه مطلوب تعاونی‌ها توسعه پایدار است.

تعاونی‌ها، به‌عنوان یکی از نظام‌های بهره‌برداری و مظهر همکاری و آموزش، می‌توانند در ابعاد و درجات مختلف از توسعه پایدار موجب بهبود وضعیت کشاورزان شوند. به‌علاوه، تعاونی‌ها از طریق تجمیع پس‌اندازهای اندک مردم، حمایت‌های مالی دولت، سرمایه‌گذاری، تولید و آموزش به اعضا، می‌توانند به رشد اقتصادی و ارتقای بهره‌وری نیروی انسانی کمک کنند و همچنین به دلیل رویکردهای اجتماعی، سیاسی و فرهنگی برگرفته از اصول و ارزش‌های تعاون موجب توسعه و رفع تبعیضات و بی‌عدالتی‌ها در جوامع شوند (قیصری، ۱۳۹۰، ۱۴۱). از جمله دلایل اهتمام قانون اساسی به نظام تعاون، ثمرات اقتصادی ناشی از ویژگی‌های نظام تعاونی و ارزش‌های والای مادی و معنوی یا همانا برخورداری از روحیه تعاون، همکاری و مشارکت توده‌های مردم در امور مربوط به خود می‌باشد (صدیقی و درویشی نیا، ۱۳۸۱).

دستیابی به توسعه تعاونی‌ها بدون نهادینه نمودن مشارکت اعضا در فرایندهای آن امری محال است، چرا که تعاونی‌های کشاورزی تشکل‌های اقتصادی و اجتماعی غیردولتی هستند که به نیروی مردمی متکی‌اند و با تصمیمات مشارکت‌محور از طریق مجامع عمومی و هیئت مدیره، ضمن حفظ اصل مالکیت و با انگیزه‌های اقتصادی تأسیس می‌شوند تا نیازهای عمده اعضای خود را، یعنی ایجاد اشتغال پایدار و یا تأمین نهادهای تولید مانند پول و سرمایه، نیروی کار، بذر، کود و ماشین‌آلات و غیره، برآورده سازند (ابراهیمی میمند و همکاران، ۱۳۹۱). با این‌حال، مشارکت

مردمی وجه اساسی و در عین حال گم شده توسعه پایدار در روستاها به طور اعم و در بخش کشاورزی به طور اخص است. فرایند مشارکت باید به گونه‌ای خودجوش و دوسویه، جنبه عملی به خود گیرد، در غیر این صورت پتانسیل فراوان مردم در راستای توسعه و شیوه مصرف، نگهداری از تأسیسات و حفاظت از سرمایه‌های ایجاد شده بلااستفاده خواهد ماند (گل شیری و همکاران، ۱۳۸۸). مشارکت اعضا در مدیریت و تصمیم‌گیری‌ها به عنوان سرمایه اجتماعی، شرط لازم فعالیت تعاونی‌هاست، چراکه ذات تعاونی‌ها به گونه‌ای است که باید روحیه مشارکت بین اعضا تقویت گردد تا به اهداف خود نائل شوند (کلوانی، ۱۳۸۴، ۲۸۹). بیرچال و سیمونز (Birchall & Simmons, 2014) بیان می‌کنند که تعاونی زمانی موفق است که اعضا به صورت گسترده از اصول تعاونی حمایت کنند، همکاری و مشارکت فعال داشته باشند و آگاهانه اقدام به انتخاب عضو نمایند. اما برای اینکه مشارکت به یک واقعیت گسترده تبدیل شود باید انگیزه مشارکت در اعضا وجود داشته باشد و اعضا از منافع مشارکت مانند یادگیری، کسب لذت و بهره‌وری از ارزش‌های تعاونی آگاه باشند.

در جهان سوم، برخی تعاونی‌ها واقعاً تعاونی نیستند، بلکه شبه‌تعاونی‌هایی هستند که توسط مؤسسات دولتی از بالا تحمیل می‌شوند و تلاش‌ها برای خوداتکا کردن تعاونی‌ها، که با حمایت قوی دولت ایجاد شده‌اند، در کل موفق نبوده است. گاهی نیز نقش تعاونی‌ها در کاهش فقر مورد تردید قرار گرفته است و برخی از آنها به گروه‌های فقیرتر منافع کمتری می‌رسانند (کرمی و رضایی مقدم، ۱۳۸۴). نتایج پژوهش سعدی (۱۳۸۸) نیز نشان می‌دهد تعاونی‌های تولید کشاورزی به دلایل مختلف، قادر به پاسخگویی کامل به نیاز مردم نیستند. در حقیقت، تعاونی‌ها علی‌رغم پتانسیل بالا در توسعه پایدار، گاهی به اهداف وجودی خود دست نمی‌یابند و بسیاری از آنها به دلایل مختلف منحل شده‌اند. در این شرایط، بررسی فعالیت توانایی‌ها و شناسایی پیش‌برنده‌ها و بازدارنده‌های موفقیت آنها از گام‌های اساسی در روند تحقیقات است؛ بنابراین، هدف پژوهش حاضر، بررسی فعالیت تعاونی‌های تولید در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی و مشارکت اعضا در آنهاست. در راستای تحقق هدف کلی، اهداف زیر به عنوان اهداف اختصاصی در نظر گرفته شده‌اند:

- بررسی فعالیت‌های تعاونی و مشارکت اعضا در سه بعد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی

- رابطه متغیرهای مستقل (سن، سابقه فعالیت، مدت عضویت در زمان تعاونی، فاصله زمین کشاورزی تا تعاونی، میزان زمین کشاورزی، مشارکت اعضا و آموزش) با فعالیت‌های تعاونی - مقایسه وضعیت اقتصادی و عملکرد زیست‌محیطی اعضا قبل و بعد از عضویت در تعاونی - شناسایی مشکلات و موانع مشارکت اعضا در تعاونی

پیشینه تحقیق

مطابق با نتایج تحقیق صدیقی و درویشی نیا (۱۳۸۰)، ارزیابی ۴۲/۹ درصد از کشاورزان استان مازندران از میزان موفقیت شرکت‌های تعاونی "خوب" و "عالی" و ارزیابی ۴۰/۹ درصد اعضا از این عامل در حد "متوسط" بوده است. همچنین میزان مشارکت اعضا (۷۵/۹ درصد) در امور تعاونی‌ها در حد "خوب" و "عالی" برآورد شده و بین میزان مشارکت اعضا و موفقیت شرکت‌های تعاونی تولید روستایی رابطه مثبت و معنی‌داری مشاهده شده است. یافته‌های پژوهش کرمی و رضایی‌مقدم (۱۳۹۴) نشان داد که عملکرد تعاونی‌های تولید در رفع نیازهای کشاورزان در مجموع ضعیف بوده است و شاخص کلی عملکرد نیز که حاصل جمع عملکرد تعاونی‌های تولید کشاورزی در مراحل پیش از کاشت، داشت، برداشت و پس از برداشت و انجام خدمات ترویجی است، بر این موضوع تأکید می‌کند. اما تعاونی‌های مورد مطالعه در مراحل پس از برداشت ضعف بیشتری نسبت به مراحل کاشت و داشت داشته‌اند.

بابازاده در تحقیقی به این نتیجه رسید که عواملی مانند خرده‌پا بودن اعضا، ضعف بنیه مالی، محدودیت منابع، عدم کسب اطلاعات در زمینه قیمت‌ها، بی‌سوادی اعضا و مشارکت ضعیف آنها از عوامل عدم موفقیت در تعاونی‌ها بوده است. آجیلی و همکاران (۱۳۸۸) نیز در بررسی عدم مشارکت اعضا در تعاونی‌ها به این نتیجه رسیدند که مهم‌ترین مانع و محدودیت یک شرکت تعاونی از دیدگاه زنان، ضعف جسمانی آنان نسبت به مردان و مهم‌ترین عامل مؤثر در افزایش حضور زنان در تعاونی‌ها، مشاوره و توسعه ارتباطات انسانی است.

عباسی و همکاران (۱۳۸۸) طی مطالعه‌ای در شهرستان اردبیل نتیجه گرفتند که عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌های تولید عبارت‌اند از: میزان مشارکت اعضا، رضایت از عملکرد تعاونی، همگامی، همفکری، رضایت از عملکرد هیئت‌مدیره، مسئولیت‌پذیری، دلبستگی اعضا به شرکت، اعتماد، نگرش به نحوه مدیریت، روابط عاطفی و توجیه‌شوندگی اعضا.

مطابق با نتایج تحقیق ابراهیمی میمند و همکاران (۱۳۹۱)، بالاترین میزان توجه یا عملکرد تعاونی‌های تولید شهرستان کرج در دستیابی به کشاورزی پایدار در ابعاد اجتماعی و کمترین توجه به بعد زیست‌محیطی - اکولوژیکی بوده است. رابطه مثبت و معنی‌داری نیز بین میزان توجه به ابعاد کشاورزی پایدار با میزان دستیابی به آن در سطح یک درصد وجود داشته است.

نتایج تحقیق سواری و همکاران (۱۳۹۴) بانام «واکوی نقش تعاونی‌های تولید کشاورزی در دستیابی به توسعه پایدار در بخش کشاورزی» نشان می‌دهد که تعاونی‌های تولید در عامل‌هایی مانند بهبود و اصلاح نظام بهره‌برداری، حفاظت از منابع خاک و احیای اراضی مخروبه کشاورزی، افزایش درآمد و توان اقتصادی تولیدکنندگان، خودکفایی در تولید و امنیت غذایی، افزایش توان تولید بیولوژیک خاک و ارتقای تنوع زیستی، مدیریت و مبارزه تلفیقی با آفات و بیماری‌های گیاهی و حفاظت و بهره‌برداری از منابع ژنتیک گیاهی و جانوری مؤثر بوده‌اند. همچنین موانع تحقق توسعه پایدار در بخش کشاورزی در تعاونی‌های مذکور، عوامل اقتصادی- اجتماعی، زیر بنایی، منابع طبیعی- زیست‌محیطی و تکنولوژیکی بوده‌اند.

نتایج تحقیق هادی زاده بزار و همکاران (به نقل از بوذرجمهری، ۱۳۹۴، ۱۶۵) نیز نشان می‌دهد که میانگین پایداری در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی در روستاهای تحت پوشش تعاونی‌های شهرستان نیشابور به ترتیب ۲/۷۴، ۳/۳۳ و ۲/۴۱ است؛ به عبارتی، تعاونی‌ها در زمینه پایداری اجتماعی بیش از حد متوسط، در زمینه پایداری اقتصادی کمی کمتر از متوسط و در مورد پایداری زیست‌محیطی ضعیف عمل نموده‌اند. همچنین رابطه‌ای مستقیم و معنی‌دار میان ارائه خدمات و افزایش پایداری در ابعاد اقتصادی و اجتماعی پایداری وجود داشته است.

برخی محققان (Carlsson and Berkes, 2005; Jentoft et al., 1998) بیان می‌کنند بازده بیشتر، انصاف، عدالت، مشروعیت، انطباق، پایداری و توانمندسازی جامعه، بهره‌وری بیشتر، کاهش هزینه‌های معاملاتی، افزایش دانش، سازوکار حل تعارض و تخصیص وظایف منجر به مشارکت بیشتر اعضا می‌شود.

مطابق تحقیق اردوگان (Erdogan et al., 2009) در ترکیه از عوامل مؤثر در مشارکت اعضا در تعاونی‌های جنگل مورد مطالعه، حضور و مداخله اعضا، مالکیت فردی و دولتی جنگل و هماهنگی درون تعاونی و بیرون تعاونی است. تحقیقات پاتریسا و همکارانش (به نقل از

(Lucas et al., 2013) در اروپا نیز نشان داد موانع مشارکت جوانان در گروه‌ها در زمینه بودجه و منابع بوده است). تحقیقی در برزیل در زمینه علل مشارکت ضعیف اعضا در تعاونی ماهیگیران نشان داد که عواملی مانند حکومت سلسله‌مراتبی، احساس و ادراک اعضا نسبت به جلسات، ناسازگاری جلسات با نیازهای زندگی آنها، اطلاع‌رسانی ضعیف، بی‌توجهی به نتایج جلسات گذشته و فقدان هدف مشخص از تشکیل جلسات آتی از دلایل مشارکت ضعیف اعضا می‌باشند (Micaela et al., 2014).

با توجه به پیشینه پژوهش، به‌طور خلاصه می‌توان گفت عملکرد تعاونی‌ها در ابعاد مختلف پایداری متفاوت می‌باشد و عوامل گوناگونی از جمله مشارکت اعضا در موفقیت تعاونی تأثیرگذارند. همچنین عوامل بسیاری از جمله عوامل اقتصادی، فرهنگی، آموزشی و اطلاع‌رسانی و ... در مشارکت اعضا در فعالیت‌های تعاونی نقش داشته‌اند. در پژوهش حاضر پس از بررسی عملکرد تعاونی‌های مورد مطالعه‌ریال به شناسایی موانع مشارکت اعضا پرداخته می‌شد.

روش‌شناسی

تحقیق حاضر از نوع کاربردی است که با استفاده از فن پیمایش صورت گرفت. جامعه آماری این تحقیق را تمامی کشاورزان عضو شرکت‌های تعاونی تولید روستایی شهرستان خرامه (۱۸۰ نفر) تشکیل دادند و به دلیل اینکه فهرست تمامی کشاورزان عضو شرکت‌های تعاونی تولید روستایی در منطقه مورد مطالعه در دسترس و شانس همه آنها برای قرار گرفتن در نمونه آماری برابر بود، با استفاده از جدول کرجسی - مورگان تعداد ۱۱۰ نفر از کشاورزان عضو تعاونی تولید به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند، ابزار گردآوری داده‌ها پرسش‌نامه بود که روایی آن توسط استان گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه شیراز تأیید شد و به منظور سنجش پایایی، تعداد ۳۰ پرسش‌نامه در تعاونی تولید منطقه داریون، در ۳۵ کیلومتری شمال شرقی شیراز، مورد بررسی قرار گرفت که میزان آلفای کرونباخ متغیرهای مورد بررسی در پژوهش حاضر در جدول ۱ آمده است. پس از جمع‌آوری اطلاعات، داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS ۱۶ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. به منظور شناسایی موانع مشارکت در تعاونی‌های تولید نیز از سؤالات باز استفاده شد. در این قسمت از پژوهش، پس از

جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل اطلاعات از طریق کدبندی و شمارش صورت گرفت. ابتدا تمامی جملات یا واژه‌های خاص در سخنان هر یک از مصاحبه‌شوندگان شمارش و مورد تفسیر قرار گرفت. سپس بیانات اعضا به چند بخش تقسیم شد و در نهایت، هر طبقه با مفهومی مناسب، که معرف آن باشد، مشخص گردید.

جدول ۱. متغیرها و مؤلفه‌های مورد سنجش و مقدار ضریب آلفای کرونباخ آنها

متغیر	مؤلفه‌ها	نحوه سنجش	ضریب آلفای کرونباخ
فعالیت‌های اقتصادی	تأمین نهاده (تأمین کود، بذر، سموم و ...)، ایجاد زیرساخت‌ها (جاده بین مزارع، انبار، باسکول و ...)، تأمین ماشین‌آلات (تراکتور، ردیف‌پاش، کمباین، خرمن‌کوب و ...)، بازررسانی محصول (بازاریابی محصول شناسایی خریداران، تسریع حمل‌ونقل و ...)	در مجموع از طریق ۲۷ گویه با طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (هیچ تا خیلی زیاد)	۰/۸۱
	ارتباطات اعضا (مذاکره با مسئولان در زمینه مشکلات تعاونی، ارتباط با جهاد کشاورزی و اداره تعاون، تبادل اطلاعات بین اعضا و ...)، خودگردانی تعاونی (میزان وابستگی به حمایت‌های دولت، مشورت و هم‌اندیشی با اعضا، رعایت تقسیم‌کار بین اعضا و ...)، آگاهی از اصول تعاونی (برخورداری از حق رأی مساوی، عضویت بدون محدودیت زنان، آزادانه و اختیاری بودن عضویت و ...)	با ۱۸ گویه (از طریق طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (هیچ تا خیلی زیاد)	۰/۸۴
	حفظ منابع آبی (استفاده از بذور مقاوم به کم‌آبی، دستگاه‌های آبیاری مدرن، یکپارچه‌سازی اراضی و ...)، حفظ منابع خاک (شخم حداقل، دستگاه‌های کشت مستقیم، تناوب زراعی و ...) و جلوگیری از آلودگی محیط زیست (روش‌های بیولوژیک و مدیریت جامع آفات و ...)	با ۱۸ گویه و از طریق طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (هیچ تا خیلی زیاد)	۰/۸۱
جمعیت شناختی	سن، کشاورزی مدت سابقه فعالیت عضویت در زمان تعاونی، فاصله زمین کشاورزی تا تعاونی، میزان زمین کشاورزی	هر یک با استفاده از یک سؤال باز	
مشارکت اعضا	مشارکت در فعالیت‌های اقتصادی (تأمین نهاده، ایجاد زیرساخت‌ها، تأمین ماشین‌آلات، بازررسانی محصول)، مشارکت‌های اجتماعی (ارتباطات اعضا، خودگردانی تعاونی، آگاهی از اصول تعاونی) و مشارکت‌های زیست‌محیطی (با ۱۷ گویه)	در مجموع از طریق ۶۲ گویه با طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (هیچ تا خیلی زیاد)	۰/۷۷
	آموزش	آموزش در فعالیت‌های اقتصادی (تأمین نهاده، ایجاد زیرساخت‌ها، تأمین ماشین‌آلات، بازررسانی محصول)، مشارکت‌های اجتماعی (ارتباطات اعضا، خودگردانی تعاونی، آگاهی از اصول تعاونی) و آموزش‌های زیست‌محیطی (با ۱۷ گویه)	در مجموع از طریق ۶۲ گویه با طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (هیچ تا خیلی زیاد)

منبع: وابسته

منبع: مستقل

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتایج و بحث

نتایج توصیفی حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که میانگین سنی اعضای تعاونی در نمونه مورد مطالعه، حدود ۴۵ سال است و سابقه فعالیت کشاورزی ۳۵/۴ درصد از آنها، بیش از ۳۰ سال می‌باشد. همچنین میزان زمین زراعی ۵۰ درصد از اعضا زیر ۱۰ هکتار است که نشان‌دهنده خرده‌مالک بودن تعداد قابل توجهی از اعضاست. مدت زمان عضویت ۶۱/۸ درصد از اعضای تعاونی، بین ۵ تا ۶ سال است. با توجه به اینکه حداکثر زمان تأسیس تعاونی‌های تولید در این شهرستان ۷ سال می‌باشد، می‌توان گفت که تعاونی‌ها در جلب مشارکت اعضا در چند سال اخیر ضعیف عمل نموده‌اند.

یکی از اهداف تحقیق، بررسی وضعیت فعالیت‌های تعاونی در سه بعد اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی بوده است که توزیع فراوانی آن در جدول ۲ آورده شده است. برپایه این جدول، اعضا فعالیت‌های تعاونی را در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی در کل ضعیف ارزیابی کرده‌اند. طیف هر یک از مؤلفه‌های فعالیت تعاونی در بعد اقتصادی ۶ تا ۲۴ است و کسب میانگین‌های ۱۲/۸۶ در تأمین نهاده، ۱۱/۳۴ در ایجاد زیرساخت، ۱۱/۵۳ در فعالیت‌های بازاریابی و ۱۱/۴۸ در تأمین ماشین‌آلات نشان‌دهنده فعالیت متوسط تعاونی در بعد اقتصادی است. میانگین هر یک از مؤلفه‌ها در بعد اجتماعی نشان‌دهنده ضعف تعاونی‌های تولید در فعالیت‌های اجتماعی است. مؤلفه‌های فعالیت تعاونی در بعد زیست‌محیطی شامل حفظ منابع آبی، حفظ منابع خاک و جلوگیری از آلودگی محیط‌زیست می‌باشد که کسب میانگین ۳۳/۹۶ نشان‌دهنده ضعف تعاونی در اجرای فعالیت‌های زیست‌محیطی است.

جدول ۲. توزیع فراوانی فعالیت‌های تعاونی در سه بعد اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی

فعالیت‌ها	متغیرها	دسته‌بندی	فراوانی	درصد	میانگین
فعالیت‌های اقتصادی	تأمین نهاد	کم	۴۷	۴۲/۷	۱۲/۸۶
		متوسط	۳۷	۳۳/۶	
		زیاد	۲۶	۲۳/۶	
فعالیت‌های اقتصادی	ایجاد زیرساخت	کم	۴۹	۴۴/۵	۱۱/۳۴
		متوسط	۳۵	۳۱/۸	
		زیاد	۲۶	۲۳/۶	
فعالیت‌های اجتماعی	بازار رسانی	کم	۴۵	۴۰/۹	۱۱/۵۳
		متوسط	۳۷	۳۳/۶	
		زیاد	۲۸	۲۵/۵	
فعالیت‌های اجتماعی	تأمین ماشین‌آلات	کم	۵۱	۴۶/۴	۱۱/۴۸
		متوسط	۳۴	۳۰/۹	
		زیاد	۲۵	۲۲/۷	
فعالیت‌های اجتماعی	مجموع اقتصادی	کم	۴۴	۴۰	۴۷/۲۱
		متوسط	۳۷	۳۳/۶	
		زیاد	۲۹	۲۶/۴	
فعالیت‌های اجتماعی	خودگردانی تعاونی	کم	۵۰	۴۵/۵	۱۰/۳۱
		متوسط	۲۹	۲۶/۴	
		زیاد	۳۱	۲۸/۲	
فعالیت‌های اجتماعی	ارتباطات اعضا	کم	۴۱	۳۷/۳	۹/۰۵
		متوسط	۳۵	۳۱/۸	
		زیاد	۳۴	۳۰/۹	
فعالیت‌های اجتماعی	آگاهی از اصول تعاونی	کم	۳۷	۳۳/۶	۱۰/۹۵
		متوسط	۲۸	۲۵/۵	
		زیاد	۴۵	۴۰/۹	
فعالیت‌های اجتماعی	مجموع اجتماعی	کم	۴۰	۳۶/۴	۳۰/۳۱
		متوسط	۳۶	۳۲/۷	
		زیاد	۳۴	۳۰/۹	

ادامه جدول ۲

	۳۷/۳	۴۱	کم		
	۹/۷۸	۲۹/۱	متوسط	حفظ منابع آبی	
		۳۳/۶	زیاد		
	۳۶/۴	۴۰	کم		
	۱۱/۸۵	۳۱/۸	متوسط	حفظ منابع خاک	فعالیت‌های
		۳۱/۸	زیاد		زیست‌محیطی
	۴۴/۵	۴۹	کم		
	۱۲/۳۳	۲۶/۴	متوسط	جلوگیری از آلودگی	تعاونی
		۲۹/۱	زیاد	محیط‌زیست	
	۴۰/۹	۴۵	کم		
	۳۳/۹۶	۳۲/۷	متوسط	مجموع زیست محیطی	
		۲۶/۴	زیاد		
	۴۱/۸	۴۶	کم		
	۱۱۱/۴۸	۳۳/۶	متوسط	مجموع کل	
		۲۴/۵	زیاد	فعالیت‌های تعاونی	

مأخذ: یافته‌های تحقیق

تذکره ۱: طیف هر یک مؤلفه‌ها در فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی: ۶ تا ۲۴

تذکره ۲: طیف فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی تعاونی: ۱۸ تا ۷۲

بررسی مشارکت اعضا در سه بعد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی

جدول ۳ نشان‌دهنده مشارکت اعضا در هر یک از فعالیت‌های تعاونی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی است. مطابق با نتایج جدول ۳، مشارکت اعضا در بعد زیست‌محیطی با کسب میانگین ۳۳/۴۸ نشان‌دهنده مشارکت ضعیف اعضا در گویه‌هایی مانند استفاده از بذور مقاوم به کم‌آبی و بیماری، استفاده از روش‌های بی‌خاک‌ورزی، دستگاه‌های کشت مستقیم، دستگاه‌های مدرن آبیاری، روش‌های بیولوژیکی و مدیریت جامع آفات و تناوب زراعی می‌باشد. اعضا به دلایل مختلف (مانند عدم دسترسی به ادوات کشاورزی پایدار، عدم آموزش یا عدم نوبذیری کشاورزان و ...) در گویه‌های بعد زیست‌محیطی یا کشاورزی پایدار مشارکت ضعیفی دارند. همچنین نتایج نشان‌دهنده مشارکت کم و متوسط بیش از ۶۰ درصد اعضا در فعالیت‌های اجتماعی است؛ به عبارتی، اعضا مشارکت ضعیفی در مجامع عمومی، هم‌اندیشی، تبادل اطلاعات، همکاری با جهاد و

سایر سازمان‌های مرتبط، رعایت نظم و عدالت دارند. مطابق با نتایج این جدول میانگین مشارکت اعضا در بعد اقتصادی ۳۷/۳۸ است که نشان‌دهنده مشارکت کم اعضا در بعد اقتصادی می‌باشد؛ به عبارتی، مشارکت اعضا در بعد اقتصادی شامل پرداخت هزینه در رابطه با فعالیت‌های اقتصادی مانند تأمین نهاده، تأمین زیرساخت، بازاریابی و تأمین ماشین‌آلات ضعیف است. میانگین مشارکت اعضا در مجموع ۱۱۰/۳۴ می‌باشد که نسبت به طیف مجموع فعالیت‌های تعاونی (۵۴ تا ۲۱۶) در حد متوسط است.

جدول ۳. توزیع فراوانی مشارکت اعضا در سه بعد اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی

میانگین	درصد	فراوانی	طیف‌ها	ابعاد
۳۷/۳۸	۳۰/۹	۳۴	کم	فعالیت اقتصادی
	۳۱/۸	۳۵	متوسط	
	۳۷/۳	۴۱	زیاد	
۳۹/۴۸	۳۰/۹	۳۴	کم	فعالیت اجتماعی
	۲۹/۱	۳۲	متوسط	
	۴۰	۴۴	زیاد	
۳۳/۴۸	۳۰/۹	۳۴	کم	فعالیت زیست‌محیطی
	۴۲/۷	۴۷	متوسط	
	۲۶/۴	۲۹	زیاد	
۱۱۰/۳۴	۳۶/۴	۴۰	کم	مجموع
	۳۴/۵	۳۸	متوسط	
	۲۹/۱	۳۲	زیاد	

مأخذ: یافته‌های تحقیق

تذکره ۱: طیف هر یک از ابعاد مشارکت اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی: ۱۸ تا ۷۲

تذکره ۲: طیف مجموع فعالیت‌های تعاونی: ۵۴ تا ۲۱۶

با توجه به جدول ۴، اعضا با سطوح مشارکت متفاوت، ارزیابی متفاوتی از فعالیت‌های تعاونی داشته‌اند به طوری که اعضای با مشارکت بیشتر، ارزیابی بهتری از فعالیت‌های تعاونی در بعد اقتصادی داشته‌اند. همچنین نتایج نشان می‌دهد بین دیدگاه گروهی که سطح مشارکت کم در

فعالیت‌های تعاونی داشتند و گروه‌هایی که مشارکشان متوسط و زیاد بوده اختلاف معنی‌داری از لحاظ ارزیابی فعالیت‌های تعاونی در هر سه بعد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی وجود دارد. ضمن اینکه این تفاوت در بررسی مجموع فعالیت‌ها نیز مشاهده گردید. همچنین گروهی که مشارکت متوسط و کمتری در فعالیت‌های اجتماعی تعاونی داشته‌اند، فعالیت‌های اجتماعی تعاونی را نسبت به دیگر گروه‌ها کمتر ارزیابی کرده‌اند. به عبارتی می‌توان گفت گروهی که مشارکت نسبتاً کمتری با تعاونی در اجرای فعالیت‌ها داشته‌اند نتوانسته‌اند دسترسی بیشتری به امکانات تعاونی داشته باشند. برای مثال هر چه مشارکت افراد در پرداخت هزینه‌ها به‌منظور تأمین نهاد و ماشین‌آلات بیشتر باشد، فعالیت تعاونی در بعد اقتصادی بیشتر می‌شود. همچنین هر چه افراد حضور فعال‌تری در کلاس‌های آموزشی، جلسات و هم‌اندیشی‌ها داشته باشند و یا اصول تعاون را در سطح بالاتری اعمال کنند، فعالیت تعاونی در بعد اجتماعی بالاتر می‌رود.

جدول ۴. نتایج آزمون تحلیل واریانس به‌منظور مقایسه فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی

تعاونی بر پایه سطوح مشارکت اعضا

متغیر	سطوح مشارکت	فراوانی	میانگین	انحراف استاندارد	F	sig
اقتصادی	کم ^a	۳۴	۸۲/۵۹	۵/۱۷	۴۸/۲۳	۰/۰۰۱
	متوسط ^b	۳۵	۱۰۸/۵۱	۱۲/۳۴		
	زیاد ^b	۴۱	۱۰۶/۳۵	۱۵/۸۱		
زیست‌محیطی	کم ^a	۳۴	۸۲/۶	۵/۱۷	۴۸/۵۱	۰/۰۰۱
	متوسط ^b	۴۷	۱۰۶/۱۳۱	۱۴/۲۳		
	زیاد ^b	۲۹	۱۰۹/۰۳	۱۴/۴۲		
اجتماعی	کم ^a	۳۴	۸۳/۰۳	۵/۵۱	۴۴/۱۶	۰/۰۰۱
	متوسط ^b	۳۲	۱۰۸/۷۶	۱۵/۸۳		
	زیاد ^b	۴۴	۱۰۵/۹۸	۱۳/۶۱		
مجموع	کم ^a	۴۰	۸۵/۹۳	۱۰/۰۱	۳۴/۴۱	۰/۰۰۱
	متوسط ^b	۳۸	۱۰۸/۳۸	۱۴/۵۶		
	زیاد ^b	۳۲	۱۰۶/۵۸	۱۴/۸۴		

مأخذ: یافته‌های تحقیق

همبستگی متغیرهای مستقل با فعالیت‌های تعاونی

نتایج حاصل از آزمون همبستگی اسپیرمن در جدول ۵ به منظور تعیین همبستگی متغیرهای تحقیق و فعالیت‌های تعاونی نشان می‌دهد که بین سن و اجرای فعالیت‌های اقتصادی تعاونی رابطه منفی وجود دارد. همچنین بین سن، سابقه کشاورزی با مشارکت در اجرای فعالیت‌های زیست‌محیطی رابطه منفی و معنی‌داری وجود دارد؛ یعنی هر چه اعضا جوان‌تر باشند و سابقه کار کشاورزی کمتری داشته باشند مشارکتشان با تعاونی در زمینه حفظ کشاورزی پایدار بیشتر است. به عبارتی، هر چه افراد عضو تعاونی جوان‌تر باشند، فعالیت تعاونی در سطح بالاتری قرار می‌گیرد و این شاید به دلیل وجود انگیزه و پشتکار بیشتر در جوانان باشد.

مطابق با نتایج جدول ۵، بین میزان زمین و فعالیت‌های تعاونی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد؛ به عبارتی، هر چه اعضای از میزان سطح زیر کشت بیشتری برخوردار باشند، فعالیت تعاونی در سطح بالاتری قرار می‌گیرد. بین مشارکت اعضا و آموزش‌های ارائه شده از سوی تعاونی با فعالیت‌های تعاونی نیز رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح ۰/۰۰۱ وجود دارد؛ به بیانی، افرادی که در کلاس‌های آموزشی شرکت داشته‌اند، به میزان بیشتری از فعالیت‌های تعاونی بهره‌مند شده‌اند و بازخورد آن در فعالیت‌های تعاونی نمود می‌یابد و فعالیت‌های تعاونی در سطح بالاتری قرار می‌گیرند. برای مثال، با افزایش آموزش‌ها در تعاونی آگاهی اعضا از اصول تعاون، حس خوداتکایی و ارتباط اعضا با ارگان‌های مختلف مانند جهاد کشاورزی - که از گویه‌های بعد اجتماعی فعالیت‌های تعاونی می‌باشد - بیشتر می‌شود. نتایج تحقیق صدیقی و درویشی نیا (۱۳۸۱) نیز نشان می‌دهد که بین آموزش تعاونی به اعضا، میزان مشارکت اعضا و فعالیت‌های تعاونی رابطه وجود دارد.

جدول ۵. نتایج همبستگی اسپیرمن میان متغیرهای مستقل با فعالیت‌های تعاونی

متغیرها	بعد اقتصادی		بعد اجتماعی		بعد زیست‌محیطی		مجموع
	sig	r	sig	r	sig	r	
سن	۰/۰۰۱	-۰/۳۸	۰/۰۰۱	-۰/۲۴	۰/۰۱	-۰/۱۰	۰/۰۰۱
سابقه کشاورزی	۰/۰۰۱	۰/۳۳	۰/۰۰۱	۰/۱۶	۰/۰۸	-۰/۱۷	۰/۰۰۱
زمان عضویت	۰/۰۰۱	۰/۰۷	۰/۰۰۱	۰/۰۹	۰/۳۶	۰/۰۷	۰/۴۲
فاصله زمین کشاورزی اعضا تا تعاونی	۰/۰۰۱	۰/۱۳	۰/۰۰۱	۰/۱۸	۰/۲۲	۰/۱۸	۰/۰۱
میزان زمین	۰/۰۰۱	۰/۲۵	۰/۰۰۱	۰/۲۱	۰/۰۳	۰/۳۸	۰/۰۰۱
مشارکت اعضا	۰/۰۰۱	۰/۵۵	۰/۰۰۱	۰/۵۱	۰/۰۰۱	۰/۶۳	۰/۰۰۱
آموزش‌های تعاونی	۰/۰۰۱	۰/۵۱	۰/۰۰۱	۰/۵۸	۰/۰۰۱	۰/۲۹	۰/۰۰۱

مأخذ: یافته‌های تحقیق

بررسی وضعیت اقتصادی و عملکرد زیست‌محیطی اعضا قبل و بعد از عضویت در تعاونی

نتایج آزمون t همبسته از لحاظ مقایسه میانگین شاخص‌های اقتصادی در شرایط قبل و بعد از عضویت در جدول ۶ نشان می‌دهد که درآمد سطح زیر کشت اعضا بعد از عضویت نسبت به سال قبل از عضویت در تعاونی بهبود یافته است. اما عملکرد گندم در هکتار اعضا نسبت به قبل از عضویت کاهش یافته است.

جدول ۶. نتایج آزمون t همبسته از لحاظ مقایسه میانگین شاخص‌های اقتصادی در شرایط قبل و

بعد از عضویت

متغیر	قبل از عضویت		بعد از عضویت		t	sig
	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد		
سطح زیر کشت گندم (هکتار)	۱۴/۵۳	۱۰/۰۶	۱۶/۳۱	۱۵/۶۵	۱/۴۴	۰/۱۵
عملکرد گندم (تن در هکتار)	۴/۷۴	۱/۵۲	۳/۸۴	۱/۵۲	۶/۸۵	۰/۰۰۱
درآمد ناخالص کشت گندم (تومان)	۱۷۱۸۹۰۰۰	۱۴۸۱۰۰	۲۳۷۰۲۰۰۰	۲۵۸۱۵۳۰	۶/۴۹	۰/۰۰۱

مأخذ: یافته‌های تحقیق

مطابق با جدول ۷، میانگین مصرف کود فسفات قبل از عضویت ۲۱۴/۵۰ کیلوگرم در هکتار بوده که به ۱۱۱/۵۶ کیلوگرم در هکتار کاهش پیدا کرده است. گفتنی است اگرچه فسفر مهم‌ترین عنصر برای رشد اولیه گیاه است، اما در صورت افزوده شدن کودهای فسفر محلول در آب به خاک، بلافاصله با خاک واکنش می‌دهند و به فرم‌های نامحلول تبدیل می‌شوند و جزء کوچکی از فسفر کودی به صورت محلول باقی می‌ماند. نتایج نشان می‌دهد میزان مصرف کود اوره نیز نسبت به سال قبل از عضویت در تعاونی کمتر شده است. همچنین میزان سم آفت سن گندم (فنیتریون) و مصرف بذر نیز نسبت به سال قبل از عضویت در تعاونی کاهش یافته است که این موارد نشان‌دهنده بهبود عملکرد زیست‌محیطی فعالیت اعضاست.

جدول ۷. نتایج آزمون t همبسته از لحاظ مقایسه میانگین مصرف نهاده‌ها (برحسب کیلوگرم در

هکتار) در شرایط قبل و بعد از عضویت

متغیر	قبل از عضویت		بعد از عضویت		t	sig
	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد		
مصرف کود فسفات	۲۱۴/۵۰	۱۳۷/۶	۱۱۱/۵۶	۱۰۴/۸۳	۱۰/۵۸	۰/۰۰۰۱
مصرف کود اوره	۳۱۲/۲۴	۵۱/۸۰	۲۹۸/۹۸	۴۴/۸۲	۲/۸۷	۰/۰۰۵
مصرف سم سن (فنیتریون)	۴۲۱/۰۳	۵۷۴/۹۴	۲۶۸/۳۹	۲۳۷/۳۶	۲/۷۵	۰/۰۰۷
مصرف بذر	۳۰۸	۲۰/۷۴	۲۹۶	۴۰/۱۰	۳/۷۵	۰/۰۰۰۱

مأخذ: یافته‌های تحقیق

شناسایی مشکلات تعاونی

در بخشی از پژوهش نظر نمونه مورد مطالعه در مورد مشکلات و موانع مشارکت اعضا و عدم موفقیت تعاونی پرسیده شد. پاسخ اعضا به این سؤال در جدول ۸ قابل مشاهده است.

جدول ۸. مشکلات تعاونی‌های تولید شهرستان خرامه

ابعاد	مفاهیم	دیدگاه آزمودنی‌ها
اقتصادی	فساد مالی	رشوه‌گیری در تعاونی (۵)، صرف بودجه‌ها در اموری غیر از موارد تصویب شده (۷)، فاکتور سازی بدون انجام کار (۱۰)
	محدودیت سرمایه نقدی و غیر نقدی	کمبود ماشین‌آلات (۱۸)، عدم وجود تراکتور در تعاونی (۱۱)، نبود انبار (۹)، کمبود سرمایه نقدی و بودجه (۳۱)، دفتر کار غیر ثابت (۱۰)، نبود سردخانه (۱۰)، عدم وجود ماشین حمل‌ونقل محصولات (۸)، فروش ماشین حمل‌ونقل تعاونی به دلیل بدهکاری (۱)
	فقر مالی اعضا	قدرت مالی ضعیف اعضا و عدم توان مالی برای مشارکت با جاده‌سازی و زیرساخت به دلیل خشکسالی (۵)، بدهکاری اعضا بابت تسطیح لیزری و خرید بذر و... (۴)، عدم توانایی مالی اعضا برای پرداخت حق عضویت بابت ساخت انبار، خرید ادوات و... (۶)
فرهنگی و اجتماعی	دولت‌گرا بودن ذهنیت‌ها	اتکا اعضا به دولت (عدم انجام تسطیح لیزری با وجود داشتن نامه از رئیس‌جمهور) (۱)، عادت داشتن مردم کشور به امر و نهی و توان ضعیف در فعالیت‌های مشارکتی (۳)، اختیارات محدود تعاونی و برنامه‌ریزی بالا به پایین (۱۳)، عدم حمایت دولت (۱۹)، عدم اعطای وام به اعضا (۱۴)
	رهبری و مدیریت غیر مردمی	بی‌توجهی به پیشنهادهای اعضا و حمایت از آنها (۲)، مشارکت ضعیف سایر اعضا در فعالیت‌های تعاونی (۵)، مشارکت ضعیف در تمامی زمینه‌ها و حیطه‌های فعالیت تعاونی (۹)، عدم برگزاری جلسات مجامع عمومی (۱)، عدم حضور اعضا در جلسات برگزار شده (۲)، اخذ تصمیمات تنها توسط هیئت‌مدیره و در نظر نگرفتن سایر اعضا (۱۲)، عدم رعایت عدالت (۲۴)، توجه بیشتر تعاونی به کشاورزان با سهم بیشتر (۶)، ایجاد نارضایتی در بین اعضا (۱)
	عدم اعتماد و متقابل و سؤبرداشت	فروش بی‌دلیل ماشین شرکت بدون توجه و رضایت اعضا (۲)، عدم پرداخت سود سالانه از حق عضویت (۲)، عدم بازرسی از تعاونی و باقی ماندن شبهات اعضا از فعالیت‌های اقتصادی تعاونی (۳)، تعویض چندباره دفتر شرکت و نبود دفتر کار ثابت (۸)، اجاره دفتر شرکت به بانک و عدم توجه و اطلاع‌رسانی به اعضا در مورد صرف مبلغ رهن (۳)، تعویض چندباره مدیر شرکت (۴)، عملکرد ضعیف مدیر به علت عدم پرداخت حقوق ناکافی به او (۲)
تربیتی	عدم تناسب کلاس‌های آموزشی با نیاز اعضا	مناسب نبودن مطالب آموزشی از سوی تعاونی با اطلاعات مورد نیاز اعضا (۱۲)، عدم برگزاری کلاس آموزشی از سوی تعاونی (۱۰)، مطالب آموزشی نامرتبط (۸)، پایین بودن سطح مهارت‌های اعضا (۲)
	عدم برگزاری کلاس‌های آموزشی برای هیئت‌مدیره و کارکنان تعاونی	عدم کارایی پیشنهادهای ارائه‌شده با شرایط موجود (۱۰)، وجود خشکسالی و عدم توان تعاونی در ارائه راه‌حل مناسب (۲)، ضعف در اطلاعات علمی کارکنان و هیئت‌مدیره تعاونی (۳)، بی‌توجهی اهمیت به نتایج تحقیقات علمی (۱)، کمبود نیروی کارآمد (۱)، عدم استفاده و بهره‌گیری از دانش اعضا (۱)، نارضایتی از مدیرعامل و اطلاعات علمی-تخصصی وی (۴)

ادامه جدول ۸

فعالیت محدود تعاونی و اکتفا به توزیع نهاده (۱۲)، ضعف فعالیت‌های اجرایی	مدیریت ناکارا	
تعاونی (۶)، بی توجهی به بازاریابی (۳)، پایین بودن کیفیت خدمات ارائه شده در تعاونی (۱)، عدم تنوع بخشی به فعالیت‌های تعاونی (۱)، عدم توجه به امور حسابداری و آمار و اطلاعات (۱)، نارضایتی از مدیریت تعاونی به خاطر جوان و کم تجربه بودن وی (۱)		
ارتباط و همکاری ضعیف جهاد با تعاونی و برعکس (۱۶)، اختلاف بین هیئت مدیره (۴)، عدم دخالت اعضا در تصمیمات (۲۳) دیوان سالاری اداری (۱)	عدم تعامل	۳ ۲ ۱
عدم توزیع به موقع بذر و سایر نهاده‌ها (۸)، عدم رضایت از نوبت‌دهی تسطیح لیزری به اعضا (۱۹)، توزیع نامناسب و ضعیف نهاده (۱۲)، تصمیم‌گیری متمرکز و از بالا به پایین و بی‌توجهی به خواست و نیاز اعضا (۲)، عرضه نامناسب نهاده‌ها بین اعضا (۱)، در نظر نگرفتن بازار مصرف و پیشنهاد به کاشت نوع خاصی از بذر (۱)	ضعف برنامه‌ریزی	

مأخذ: یافته‌های تحقیق

تذکر: اعداد داخل جدول مبین فراوانی از دیدگاه آزمودنی‌هاست.

با توجه به نظر اعضا در مورد مشکلات تعاونی، این مشکلات به چهار دسته و ۱۱ مورد کلی از مشکلات تقسیم شدند. مصاحبه‌شوندگان ۲۲ بار به وجود فساد مالی در شرکت‌های تعاونی اشاره داشتند. فساد مالی هرچند در سطح محدود قرار داشته، اما از مواردی بوده که موجب نارضایتی اعضا شده است. رشوه و فساد مالی از طریق پیامدهای گسترده‌ای در ابعاد فردی، اجتماعی و اقتصادی، مانند ایجاد شکاف و فاصله طبقاتی بین مردم، ایجاد نوعی تبعیض و شرایط نامطلوب اقتصادی، تضعیف انگیزه کار بین افراد، ظهور سوءظن و نارضایتی بین مردم، از بین رفتن حس مسئولیت و وجدان کاری و رواج کم‌کاری، پارتی‌بازی و کلاه‌برداری و حراج اموال و دارایی‌های شرکت، می‌تواند به مشکلات شرکت دامن بزند. شاید یکی از دلایل بیان این مشکل از سوی اعضا روشن نبودن اقدامات مالی تعاونی برای اعضا باشد. نمونه مورد مطالعه ۹۸ بار از طریق جملات مختلف به مفهوم محدودیت سرمایه تعاونی اشاره داشتند و تعداد بالای اشاره به این مفهوم نشان‌دهنده ملموس بودن این مشکل و اهمیت آن از دید اعضا. سرمایه تعاونی‌ها اعم از

نقدی و غیر نقدی، نقش مهمی در توانایی این شرکت‌ها برای فراهم نمودن زیرساخت‌ها و تأمین کالای مورد نیاز اعضا و مشتریان شرکت و در نتیجه افزایش رضایت آنان دارد. پس‌انداز و انباشت سرمایه منجر به سرمایه‌گذاری می‌شود و سرمایه‌گذاری رازی برای بقای تولید است. اعضای تعاونی ۱۵ بار علل مشارکت محدود خود را در فقر و بدهکاری‌های شخصی دانسته و گاهی حتی به علت فقر مالی، قادر به پرداخت حق عضویت خود نیستند.

مشکلات فرهنگی - اجتماعی دسته دیگری از مشکلات است. ۵۰ بار به مفهوم دولت‌گرایی بودن ذهنیت‌ها اشاره شده است. از بیانات مصاحبه‌شوندگان این‌گونه برداشت می‌شود که فرهنگ تعاونی در منطقه مورد مطالعه به نحو مطلوبی نهادینه نشده و ذهنیت اعضا از واژه تعاونی معطوف به عباراتی همچون توزیع نهاده به قیمت پایین است و همچنین اعضا منتظر کمک‌های دولتی هستند و از ماهیت اصلی تعاون مانند توزیع مناسب درآمد، برقراری عدالت اجتماعی، ماهیت دموکراتیک تعاونی‌ها و ... فاصله گرفته‌اند. انصاری و همکاران (۱۳۹۴) نیز در پژوهش خود نتیجه گرفتند که میزان مشارکت اعضا در تعاونی‌ها به ترتیب با متغیرهای سرمایه اجتماعی، باورهای مشترک، آگاهی از اصول تعاونی، میزان ذهنیت وابسته به دولت یا دولت‌گرایی اعضای تعاونی، سود دریافتی از تعاونی و پایگاه اجتماعی اعضای تعاونی همبستگی معنی‌دار دارد. مصاحبه‌شوندگان ۶۲ بار از طریق جملات مختلف به مفهوم رهبری و مدیریت غیر مردمی تعاونی اشاره داشته‌اند؛ به عبارتی، به همکاری و مشارکت اعضا در تعاونی توجه نشده است و در اتخاذ تصمیم‌ها تنها به وجود هیئت‌مدیره اکتفا می‌شود. یکی دیگر از مفاهیم مطرح شده که ۲۴ بار به آن اشاره شده است، بی‌اعتمادی متقابل بین اعضا و مسئولان و وجود مشکلاتی مانند روشن نبودن قراردادهای مالی و تصمیمات اتخاذشده بدون حضور اعضاست که منجر به بدبینی و عدم اعتماد اعضا به هیئت مدیره شده است.

سومین دسته از مشکلاتی که اعضای تعاونی‌های تولید شهرستان خرامه به آن اشاره داشته‌اند، مشکلات آموزشی بوده است. عدم برگزاری کلاس‌های آموزشی از سوی تعاونی و ارائه مطالب آموزشی نامرتبط می‌تواند منجر به ضعف مهارت‌های اعضا شود. همچنین جملات

مصاحبه‌شوندگان نشان‌دهنده اهمیت کلاس‌های آموزشی برای هیئت‌مدیره و کارکنان تعاونی است. نتایج تحقیق بوزرجمهری و همکاران (۱۳۹۳) نیز نشان‌دهنده مشکلات آموزشی در تعاونی‌های موردبررسی است.

مشکلات مدیریتی چهارمین دسته از مشکلات اشاره شده از سوی نمونه مورد مطالعه است. نمونه تحقیق ۲۵ بار از طریق جملات مختلف بیان داشته‌اند که تعاونی کارایی مناسبی ندارد. بدون تردید بهبود کارایی و ارتقای بهره‌وری، عامل تعیین‌کننده‌ای در آینده تعاونی‌های تولید خواهد بود. تعاملات محدود تعاونی با اعضا حتی هیئت‌مدیره با هم از مشکلات دیگر ضعف مدیریت تعاونی‌هاست. اعضا از برنامه‌ریزی ضعیف در تعاونی ناراضی بوده و ضعف برنامه‌ریزی از مشکلات دیگری است که سبب نارضایتی اعضا و در نتیجه مشارکت محدود آنها می‌شود. از جمله اهداف تعاونی، تأمین نیاز اعضا، ایجاد ارزش‌افزوده و تحصیل درآمد مناسب است که باید در سایه برنامه‌ریزی و کنترل فعالیت‌ها اهداف را محقق سازند و تا زمانی که برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی امور به‌درستی صورت نگیرد، دسترسی به اهداف غیرممکن می‌شود و در نتیجه رضایت اعضا کم و مشارکت آنها ضعیف می‌گردد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

پژوهش حاضر با هدف بررسی فعالیت‌های تعاونی تولید و مشارکت اعضا در آنها در شهرستان خرامه انجام شد. نتایج تحقیق نشان داد که تعاونی‌های مورد بررسی در انجام فعالیت‌های خود در راستای تحقق توسعه پایدار ضعیف عمل نموده‌اند. نتایج حاصل از بررسی فعالیت‌های تعاونی و مشارکت اعضا در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی نشان داد که عملکرد تعاونی‌ها در بعد اجتماعی و زیست‌محیطی ضعیف و در بعد اقتصادی متوسط بوده است. این در حالی است که مشارکت ۶۹ نفر در بعد اقتصادی، ۶۶ نفر در بعد اجتماعی و ۸۱ نفر در بعد زیست‌محیطی در حد کم و متوسط بوده است. نتایج نشان داد گروهی که مشارکت زیادی با تعاونی

در اجرای فعالیت‌ها داشته‌اند توانسته‌اند دسترسی بیشتر و نگرش بهتری به امکانات تعاونی داشته باشند.

مطابق با هدف دوم تحقیق، بین میزان زمین اعضا، آموزش‌های ارائه شده و مشارکت اعضا و عملکرد تعاونی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد؛ به عبارتی هرچه میزان زمین بیشتر باشد و همچنین افراد، بیشتر در کلاس‌های آموزشی حضور یافته و در فعالیت‌های تعاونی مشارکت بیشتری داشتند، رضایت بیشتری از عملکرد تعاونی داشته‌اند.

نتایج حاصل از بررسی هدف سوم تحقیق نشان داد که سطح زیر کشت و درآمد اعضا از شاخص‌های اقتصادی و تمامی شاخص‌های زیست‌محیطی بعد از عضویت نسبت به قبل از عضویت در تعاونی بهبود یافته‌اند.

نتایج حاصل از بررسی مشکلات و موانع مشارکت اعضا نشان داد که مشارکت اعضا به دلیل وجود چهار دسته مشکلات زیر در تعاونی‌های مورد بررسی محدود شده است: مشکلات اقتصادی با مفاهیم فساد مالی، محدودیت سرمایه و فقر مالی؛ مشکلات فرهنگی - اجتماعی با مفاهیم دولت‌گرایی ذهنیت‌ها، رهبری و مدیریت غیر مردمی و عدم اعتماد متقابل و سوء برداشت بین اعضا؛ مشکلات آموزشی با مفاهیم عدم تناسب کلاس‌های آموزشی با نیاز اعضا و عدم برگزاری کلاس‌های آموزشی برای هیئت مدیره و کارکنان تعاونی؛ و مشکلات مدیریتی با مفاهیم مدیریت ناکار، عدم تعامل و ضعف برنامه‌ریزی.

از جمله مشکلات و موانع مشارکت اعضا در تعاونی‌های مورد بررسی محدودیت سرمایه شرکت و فقر مالی اعضا بوده است. در شرایط کمبود سرمایه و فقر مالی اعضای تعاونی، نمونه مورد مطالعه به مفهوم فساد مالی در شرکت‌های تعاونی تحت بررسی اشاره نمود. از سوی دیگر، اکثریت اعضا، تعاونی را وابسته به حمایت‌های دولتی دانسته و ایجاد زیرساخت‌ها را از وظایف دولت می‌دانند و این شاید به دلیل ضعف آموزش در تعاونی‌های مورد بررسی باشد که بارها از طریق جملات مختلف به آن اشاره شده است. حتی ضعف مدیریتی نیز که از دیگر موانع مشارکت اعضا و مشکلات تعاونی است می‌تواند به دلیل عدم آموزش‌های کافی باشد.

با توجه به نتایج تحقیق، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

۱. اجرای کلاس‌های آموزشی ترویجی به منظور محسوس کردن نیازهای آموزشی و آشنا کردن اعضا با فلسفه تعاون و اهمیت خودگردانی تعاونی‌ها
۲. برگزاری دوره‌های ضمن خدمت برای مسئولان تعاونی در زمینه انواع فعالیت‌های پایدار در ابعاد مختلف توسعه کشاورزی و متناسب با شرایط منطقه
۳. استفاده از مروجان خبره و استفاده از روش‌های مختلف آموزشی در برگزاری کلاس‌های آموزشی و ترویجی
۴. استفاده از رویکرد مدیریت مشارکتی در تعاونی‌ها و لزوم برنامه‌ریزی‌های دقیق
۵. استفاده از راهکارهای انگیزشی در جلب مشارکت افراد و دعوت رسمی از اعضا به منظور تعیین نیاز، برنامه‌ریزی‌ها و رفع سوء تفاهمات
۶. تناسب الگوی کشت انتخابی با شرایط آب و هوایی منطقه و بازاریابی محصولات از سوی تعاونی به منظور بهبود درآمد اعضا؛ برای مثال کشت گیاهان دارویی مانند گلرنگ و بازاریابی آن
۷. ترویج فعالیت‌های غیرزراعی در کنار کشاورزی و اقدام به فعالیت‌های جانبی در جهت بهبود سرمایه تعاونی مانند گسترش صنایع تبدیلی و تکمیلی
۸. اقدام به ایجاد زیرساخت‌های ضروری مانند احداث انبار و سردخانه برای نگهداری و فروش به موقع محصولات

منابع

- آجیلی، ع.، منجم زاده، ز. و اشرفی، پ. (۱۳۸۸). بررسی مسائل و مشکلات تعاونی‌های زنان استان خوزستان و راه‌های ارتقای کمی و کیفی آن‌ها. *تعاون*، ۲۰(۲۰۸)، ۶۴-۷۹.

- ابراهیمی میمند، ر.، حسن رازقی، م. و میردامادی، س. م. (۱۳۹۱). بررسی میزان توجه تعاونی‌های تولید کشاورزی شهرستان کرج به ابعاد کشاورزی پایدار از دیدگاه ارکان تعاونی‌ها. *تعاون و کشاورزی*، ۱(۴)، ۱۰۳-۱۲۳.
- انصاری، ح.، جورابلو، م.، پور افکاری، ن. و هاشمیان فر، س. ع. (۱۳۹۴). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر مشارکت اعضای تعاونی‌های تولیدی کشاورزی و مقایسه آن با تعاونی‌های تولیدی صنعتی در استان تهران. *تعاون و کشاورزی*، ۴(۱۳)، ۷۳-۱۰۰.
- بابا زاده، ع. (۱۳۸۶). بررسی امکان تشکیل و توسعه شرکت‌های تعاونی بازاریابی محصولات کشاورزی در استان آذربایجان شرقی. *تعاون*، ۱۸۹، ۷-۱۸.
- بوذر جمهری، خ.، شایان، ح. و هادی زاده بزار، م. (۱۳۹۲). بررسی اثرات تعاونی‌های تولید روستایی در توسعه کشاورزی پایدار از منظر کشاورزان مطالعه موردی: شهرستان نیشابور. همایش ملی چشم‌انداز توسعه پایدار روستایی در برنامه ششم توسعه کشور، تهران: ۱۵ بهمن‌ماه.
- سعدی، ح. (۱۳۸۸). بررسی اثرات تعاونی‌های تولید کشاورزی در استان همدان. *مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران*، ۴۰(۴)، ۵۷-۶۸.
- سواری، م.، درانی، م. و شعبانعلی فمی، ح. (۱۳۹۴). واکاوی نقش تعاونی‌های تولید کشاورزی در دستیابی به توسعه پایدار در بخش کشاورزی. *تعاون و کشاورزی*، ۴(۱۳)، ۱۱۹-۱۳۸.
- صدیقی، ح. و درویشی نیا، ع. (۱۳۸۱). بررسی میزان موفقیت شرکت‌های تعاونی تولید روستایی استان مازندران. *مجله علوم کشاورزی ایران*، ۳۳(۲)، ۳۱۳-۳۲۳.
- صفری شالی، ر. (۱۳۸۰). نقش تعاونی‌های تولید روستایی در توسعه پایدار بخش کشاورزی، *مجله اطلاعات اقتصادی-سیاسی*، ۶(۱۵)، ۲۱۲-۲۱۹.
- طاهر خوانی، م. و حیدری ساریان، و. (۱۳۸۳). نقش تعاونی‌های تولیدی در توسعه مناطق روستایی (مطالعه موردی: شهرستان مشکین‌شهر). *پژوهش‌های جغرافیایی*، ۳۶(۴۹)، ۱۱۳-۱۲۴.

عباسی، ر.، بهزاد، ر. و عباسی، پ. (۱۳۸۸). عوامل مؤثر بر موفقیت و عدم موفقیت تعاونی‌های تولیدی استان اردبیل. *تعاون*، ۲۰(۲۱۰)، ۷۰-۹۰.

قیصری، ح. (۱۳۹۰). نقش تعاونی‌های تولید روستایی در توانمندسازی اعضا. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز، دانشکده کشاورزی.

کریمی، ع. و رضایی مقدم، ک. (۱۳۸۴). آثار تعاونی‌های تولید در فرایند تولید. ویژه‌نامه فصلنامه *اقتصاد کشاورزی و توسعه*، ۱۳، ۱-۳۰.

کلوانی، ع. (۱۳۸۴). عوامل مؤثر در بهبود بهره‌وری تعاونی‌های تولیدی و صنعت. مجموعه مقالات همایش تعاون و توسعه بر مبنای اقتصاد دانایی محور. اداره کل تعاون استان اصفهان و دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان. بازیابی شده از <http://www.vista.ir/article>

گل شیری ز.، خادمی، ح.، صیقلی، و تازه، م. (۱۳۸۸). تأثیر انسجام اجتماعی بر میزان مشارکت روستاییان: مطالعه موردی بخش گندمان، شهرستان بروجن. *فصلنامه روستا و توسعه*، ۱۲(۱)، ۱۴۷-۱۶۷.

نصیری، ا. (۱۳۸۹). آثار تشکیل تعاونی‌های تولید کشاورزی بر بهبود شاخص‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اعضا: مطالعه موردی روستاهای شهرستان زنجان. *فصلنامه روستا و توسعه*، ۱۳(۳)، ۱۲۷-۱۴۵.

Birchall, J., & Simmons, R. (2004). What motivates members to participate in co-operative and mutual businesses?. A theoretical model and some findings. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 75(3), 465-495.

Carlsson, L. & Berkes, F. (2005). Co-managment: concept and methodological implications. *Environ, Manage.* 75, 65-76.

Erdogan, A. H., Batuhan, G., Banu, B., & Wietze, L. (2009). Factors affecting forest cooperative's participation in forestry in Turke. *Forest Policy and Economics*, 11, 102-108.

- Jentoft, S, McCay, B.J. & Wilson, D.C. (1998). Social theory and fisheries co-management. *Marine Policy*, 22(4 -5), 423-436.
- Lucas, P., Allnock, D., & Jessiman, T. (2013). How are European birth-cohort studies engaging and consulting with young cohort members?. *Medical Research Methodology*, 13(56),1471-2288.
- Micaela, T., Luciana, G., & Cristiana, S. (2014). One party does not tango! Fishers' non participation as a barrier to co-management in Paraty, Brazil. *Ocean & Coastal Management*, 92, 9-18.
- Pampel, W. (2007). *Cooperation and Rural Development in Gambia*. New York: Macmillan. Retrieved from http://eeas.europa.eu/delegations/gambia/eu_gambia/development.
- Patton, M. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods Thousand Oaks (California): Sage*. Chapter 6: "Fieldwork Strategies and Observation Methods", pp. 199-276.

An Investigation of Agricultural Production Cooperative Activities and their Member's Participation in Kherameh Township

B. Izadi^{1}, K. Rezaei Moghaddam², S. Behrooze³*

Received: 01/12/2015 Accepted: 01/05/2016

Abstract

This study was conducted to investigate the production cooperatives activities in terms of economic, social and environmental dimensions and their member's participation in cooperative activities. This study used a survey research method to conduct the research. Data were collected by a questionnaire. Face validity of the instrument confirmed by a group of faculty members of agricultural extension and education at Shiraz University. Also, Chronbach Alpha (0.77-0.84) was gained for the reliability. The research sample consisted of 110 wheat farmers by using simple random sampling. Research hypothesis tested through SPSS software v.16. Also, cooperative problems and participation obstacles of the members identified through an open-ended questionnaire. Results of the study showed that respondents believed cooperative activities were weak. There was a significant difference between the mean cooperative activities with respect to the member's participation levels. However, economic and social status and environmental performance of the members were improved in comparison with one year before their membership. Finally, results revealed that problems such as economic, cultural-social, educational and managerial prevented members participation in production cooperatives

Keywords: Agricultural Production Cooperatives, Participation, Obstacles, Kherameh Township

1. Former Master Student, Department of Agricultural Extension and Education, Shiraz University, Shiraz, Iran

*Corresponding Author

E-mail: Izadi.hoda@ yahoo.com

2. Associate Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Shiraz University, Shiraz, Iran

3. Former Master Student, Department of Agricultural Extension and Education, Shiraz University, Shiraz, Iran